

YABANCI SERMAYE GİRİŞİ VE DIŞ TİCARET AÇISINDAN TÜRK CUMHURİYETLERİNİN SEKTÖREL DEĞERLENDİRİLMESİ

Kutluk Kağan SÜMER¹

Öz

Bağımsızlığını kazanalı 20 yıl civarı olan Türk Cumhuriyetleri eski Sovyet sömürüsü esnasında özellikle ham madde kaynağı olarak görülmekteydi. İleri bir sanayi sektörü olmayan ve hizmetler sektörünün ve piyasa kurallarının yeterince yerleşmediği Türk Cumhuriyetlerine ilk günden beri yoğun yabancı sermaye girişleri olmuştur. Bu yabancı sermaye girişleri belli sektörlerde yoğunlaşmış sömürü bu sefer gerek yabancı sermaye girişleri gerekse dış ticaret yoluyla olmuştur. Bu çalışma Türk Cumhuriyetlerine giren yabancı sermayenin ve dış ticaretin sektörel yapısını ortaya koymaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Cumhuriyetleri, Dış Ticaret, Yabancı Sermaye

1 Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Ekonometri Bölümü. e-mail: kutluk@istanbul.edu.tr

Sectoral Evaluation of Turkish Republics of Foreign Investment and Foreign Trade

Abstract

Around 20 years of Independence of the Turkish Republics were seen as a source of raw materials, especially in the former Soviet Union during the exploitation. An advanced industrial sector and the services sector and the market is not sufficiently grounded in the rules but the f foreign capital inflows in Turkish Republics have been intensive since the first day. This is the exploitation of foreign capital inflows, this time focused on specific sectors and foreign trade and foreign capital inflows has been through. This article is within the Turkish Republics to reveal the structure of foreign capital and foreign trade sector work.

Keywords: Turkish Republics, Foreign Trade, Foreign Capital

Giriş

Bağımsızlığını kazanalı 20 yıl civarı olan Türk Cumhuriyetleri eski Sovyet sömürsü esnasında özellikle ham madde kaynağı olarak görülmekteydi. İleri bir sanayi sektörü olmayan ve hizmetler sektörünün ve piyasa kurallarının yeterince yerleşmediği Türk Cumhuriyetlerine ilk günden beri yoğun yabancı sermaye girişleri olmuştur. Bu yabancı sermaye girişleri belli sektörlerde yoğunlaşmış sömürü bu sefer gerek yabancı sermaye girişleri gerekse dış ticaret yoluyla olmuştur.

Yabancı yatırım girişleri açısından Orta Asya ülkelerinin sıralamalarına ve giren yabancı sermaye miktarları bir tablo yardımıyla gösterilecek olunursa bu tablo aşağıdaki gibi olacaktır. Sıralama Birleşmiş Milletler International Trade Center Invest Maps dan alınmıştır. Sıralama 234 ülke arasındadır.

Tablo-1: Orta Asya Ülkelerinin Ülkelere Göre Yabancı Sermaye Girişleri, Firma sayıları ve Ülke Sıralamaları

Ülke	Direk Yabancı Sermaye Girişi (Milyon USD)	Direk Yabancı Sermaye Stoku (Milyon USD)	Ülke Sıralaması	Ülkedeki Firma Sayısı
Çin	116011	2401612	3	27071
Rusya Federasyonu	13810	116199	23	6427
Kazakistan	13619	73028	24	193
Türkiye	6512	180224	44	
Türkmenistan	3186	16627	55	15
Azerbaycan	2899	7085	56	73
Özbekistan	1403	6760	79	62
Kırgızistan	693	1274	101	10

Orta Asya Ülkelerinin Ülkelere Göre Yabancı Sermaye Girişleri, Firma sayıları ve Ülke Sıralamaları (Tablo-1) incelenilecek olunursa bölgede Çin'e çok fazla yabancı sermaye girişi olduğu görülebilir. Son yıllarda Rusya Federasyonuna olan yabancı sermaye girişleri azalmış; Kazakistan'la aynı düzeye gerilemiştir. Yabancı sermaye stoklarına bakıldığında Rusya Federasyonunun yabancı sermaye stoku Türkiye'ye yaklaşmış durumdadır. Bunları Kazakistan izlemektedir. Diğer Türk Cumhuriyetleri arasında daha sonra Türkmenistan gelmektedir. Bu ülkeler özellikle yer altı zenginlikleri bakımından yabancı sermayeyi çekmektedir.

Şimdi Türk Cumhuriyetlerinin yabancı sermaye miktarlarına, bunların sektörel dağılımına ve bu cumhuriyetlerin dış ticaretlerinin sektörel dağılımlarına bakalım:

Azerbaycan

Azerbaycan gerek yabancı sermaye gerekse ihracat açısından önde gelen sektör Petroldür. Dünya petrol ticaretinin yaklaşık %1,3 üne tek başına Azerbaycan sahiptir. Ülkede bu konudaki yabancı sermaye yatırımları düşmektedir. Bu sektörde yabancı sermayeli firmalar faaliyet göstermektedir. Bunu 2 firmanın faaliyet gösterdiği kok kömürü ve petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar sektörü gelmektedir. (Tablo-2)

Ülke ihracatı incelenecek olunursa %94'ü mineral yakıtlar ve bunlardan elde edilen ürünlerdir. Bunu gemiler gurubu izlemektedir. Ülke ihracatının yaklaşık %81 ini Avrupa Birliği Ülkelerine yapmaktadır. Bunun yaklaşık %11 i Almanya'ya %1 i İngiltere'ye kalan %69 u diğer Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. ABD ye yapılan ihracat toplam ihracatın %13 üdür.

Azerbaycan'ın ithalatı incelendiğinde ithalatın %25'inin makineler, mekanik cihaz ve aletler, nükleer reaktörler vb gurubunda olduğu görülebilir. Bunun neredeyse yarısı AB dendir. geri kalan yarısı Çin, Rusya Federasyonu ve Türkiye arasında bölüşülmektedir. Bunun %8 ile elektronik cihazlar takip etmektedir. Bununda büyük bölümü A.B. ve Çin menşelidir. Yaklaşık %8 lik demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar ithalatının büyük bölümü Almanya ve Rusya Federasyonundan temin edilmektedir. Yaklaşık %7 lik demir-çelik ihtiyacı da Almanya, Türkiye ve Rusya Federasyonundan tedarik edilmektedir. İthalatın %35 i A.B. ile olmakla beraber %24 ile Rusya Federasyonu, %16,41 ile Çin, %16,41 ile Türkiye önemli ticaret partnerleridir.

Tablo 2.

Yabancı Sermaye Ve Dış Ticaret Açısından Azerbaycan (Milyon USD)

Endüstri	Doğrudan Yabancı Sermaye				Dış Ticaret (2011)		
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	İhracat	Dünya Ticaretindeki Oran	İthalat
Toplam (Mal ve Hizmetler)	2899	7085	0.072	73			
PETROL	2,146.30	3,144.00	-8.00%	1	23485.6	1.30%	0
GIDA, İÇECEK VE TÛTÛN				3	472.7	0.10%	911.6
MAKİNE VE TEÇHİZAT				4	25.5		1930.6
ELEKTRİK Lİ VE ELEKTRONİK CİHAZLARIN				1	23.4		967.8
HASSAS ALETLER					7.2		210.5
MOTORLU ARAÇLAR VE DİĞER ULAŞIM ARAÇLARI					8		1723.5
DİĞER İMALAT				3	3.5		92.3
GERİ DÖNÜŞÛM					0.2		1.8
TEKSTİL, GİYİM VE DERİ					59.4		84.9
AĞAÇ VE AĞAÇ ÜRÛNLERİ				3	14.9		353.1
BASIM VE KAYITLI MEDYANIN ÇOĞALTILMASI				1	0.1		34.4
KOK KÖMÛRÛ, PETROL ÜRÛNLERİ VE NÛKLEER YAKIT				2	1563.6	0.10%	74
KİMYASALLAR VE KİMYASAL ÜRÛNLER				3	244		785.9
KAUÇUK VE PLASTİK ÜRÛNLER					2.5		199.9
METALİK OLMAYAN MİNERAL ÜRÛNLER				2	4.1		323.9
METAL VE METAL ÜRÛNLERİ				3	232.9		1469.7
ELEKTRİK, GAZ VE SU				1			0
SOSYAL, TOPLUMSAL VE KİŞİSEL HİZMET FAALİYETLERİ				2			0
DİĞER HİZMETLER				14			0
İNŞAAT				9	112.8	0.10%	513.7
TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET				11			0
OTELLER VE RESTORANLAR				3			0
ULAŞTIRMA, DEPOLAMA VE HABERLEŞME				10			0
FİNANSE ETMEK				6	0.6		14.7
İŞ FAALİYETLERİ				21			0
EĞİTİM							0
KARIŞIK MAL (TİCARET VERİLERİ)					40.6	0.10%	12
TARIM VE AVCILIK					253.9	0.10%	479.8
ORMANCILIK VE BALIKÇILIK					0.1		4.5
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIK				1	23.2		59.8

Tablo 3.

Azerbaycan'ın İhracatı (1000 USD-2010)

	Çin	Almanya	Kazakistan	Kırgızistan	Rusya Federasyonu	Türkiye	Türkmenistan	İngiltere	ABD	Özbekistan	AB	TOPLAM	%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar	74879	169053	3035		47999	134280		96033	2035583	18444	12706208	15020608	94,98
Gemiler ve suya yüzen			765				175080	18			0	175795	1,11
Yeniilen meyveler ve yeniilen sert kabuklu meyveler; narancîye veya kavun kabuğu		9001	547		137894		12				17567	156020	0,99
Yeniilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular		3	84		54087						6	54177	0,34
Plastik ve mamülleri	5644		2396	995	2825	27357	633			870	3649	44369	0,28
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları		68	5364		3787	1616	5081	23130	164	350	340	16652	0,11
Bakır ve mamülleri	2810	1139			4519	29063					1139	37531	0,24
Şeker ve şeker mamülleri			17286	3022	0		16735				95	37138	0,23
Alüminyum ve alüminyumdan eşya		57			256	28742	7				6139	35144	0,22
TOPLAM	86548	170223	44389	4202	372379	352519	200676	120223	2039153	20302	12793704	15814072	
Ülke (%)	0,55	10,81	0,28	0,03	2,35	1,60	1,27	0,76	12,89	0,13	80,90		

Tablo 4.

Azerbaycan'ın İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya	İngiltere	USA	AB	Kazakistan	Kırgızistan	Türkiye	Türkmenistan	Özbekistan	TOPLAM	%
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların parçaları	260763	200185	156133	137567	76638	555941	249	41	155757		533	1206055	25.69
Elektrikli makine ve ekipmanlar ve bunların parçaları, ses recorders and tektar verme, televizyon görüntü ve ses ileticileri ve bu makalelerin parçaları and accessories	91932	49929	35921	24747	17702	165036	165	602	71075		17	382450	8.15
Demiryolu veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	21069	101105	124345	8210	17036	166272			38541		5715	372978	7.94
Demir-çelik eşya	48642	14596	59803	41509	22010	104384	3815		70456			309110	6.58
Tahıl	118	160	46235		24	163	256535		229		1154	304458	6.48
Tütün ve tütün yerne	17	79220	121543	34	707	83986			103			206356	4.40
Ahşap Ahşap ve eşya; odun kömürü	1613	2762	125197	207	916	11266			14026			153018	3.26
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, avar, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların parça ve aksesuarları	14198	37757	5789	16536	6617	104494	35		19788		44	150965	3.22
Plastik ve mamülleri	8194	15948	19184	3850	1867	30165	1260		53695	13539	194	128098	2.73
Demir ve çelik	4328	27055	60679	2246	82	33689	8396		19704			126878	2.70
Eczaçılık ürünleri	662	8202	20024	4853	2075	70592	141	102	10424		100	104120	2.22
Cam ve cam eşya	71103	2010	9703	224	235	6140	1		6768		6	93956	2.00
TOPLAM	587599	607053	1141252	302620	205927	1669058	293552	1007	770441	13919	12332	4695087	
Ülkeler içi (%)	12.52	12.93	24.31	6.45	4.39	35.55	6.25	0.02	16.41	0.30	0.26		

Kazakistan

Kazakistan değerlendirilecek olunursa 193 adet yabancı sermaye şirketinin varlığından söz etmek mümkündür. Azerbaycan'dan farklı olarak Kazakistan'da çok sayıda hizmet kolunda yabancı sermayeli şirketler mevcuttur. Özellikle hizmetler sektöründeki şirketler büyüme göstermektedir. Toptan ve perakende ticaret giderek gelişmektedir. Aynı şekilde ulaşım, haberleşme ve depolama sektörü de giderek gelişmektedir. Kazakistan ölçek ekonomilerinden hizmet yoğun sektörlerle doğru kaymaktadır. Bölgenin yeni ticari cazibe merkezi olma yolundadır. (Tablo-5)

Kazakistan'ın ihracatı incelendiğinde ihracatın en büyük kaleminin %71,69 ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasıyla elde edilen maddeler ve %6,27 ile metal cevherleri, %6,02 ile Bakır ve mamulleri, %4,73 ile inorganik elementler ve radyoaktif elementler, %4,49 ile demir-çelik madenleri kapsamaktadır. (Tablo-6)

Kazakistan dayoğunlukla yer altı kaynaklarını ihraç etmektedir. İhracatının %52,52 si Avrupa Birliğine %28 i Çin'e, %6,49 u Rusya Federasyonuna, %6,27 si Türkiye Cumhuriyetindedir. Türkiye'ye mineral yakıtlar, tahıl, çinko ve alüminyum satmaktadır. Diğer Türk Cumhuriyetlerinde ihracatı neredeyse yok seviyesindedir. (Tablo-6)

Tablo 5.

Yabancı Sermaye ve Dış Ticaret Açısından Kazakistan (Milyon USD)

Endüstri	Doğrudan Yabancı Sermaye				Dış Ticaret (2011)		
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	İhracat	Dünya Ticaretin deki Oran	İthalat
Toplam (Mal ve Hizmetler)	13619.3	73028.7	0.224	193			
İş faaliyetleri	10,663.90	38,344.50	35.50%	33	0		0
Metal ve metal ürünleri	1,271.40	4,194.90	41.20%	8	13240.7	0.90%	4217.8
finans etmek	533.00	4,910.30	-2.20%	17	28.3		187.1
Toptan ve perakende ticaret	512.70	2,769.60	-9.00%	45	0		0
Madencilik ve taşımacılığı	466.60	2,154.90	27.50%	6	7014.9	1.50%	270.3
İnşaat	442.90	944.10	83.20%	13	43.6		1899.5
petrol	240.00	14,208.60	12.50%	3	57591.4	3.20%	2803.9
Metalik olmayan mineral ürünler	61.20	322.10	18.20%	6	118	0.10%	1100.1
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	49.90	733.40	2.70%	24	0		0
Gıda, içecek ve tütün	49.50	591.60	7.30%	9	992.5	0.10%	2972.2
Kok kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıt	26.60	209.90	14.50%	3	6045	0.60%	1880.4
Oteller ve restoranlar	19.60	143.50	16.60%	4	0	0.00%	0
Ormançılık ve Balıkçılık	11.80	52.50	29.00%	0	2.1		28.3
Makine ve teçhizat	8.20	20.40	56.00%	6	268.7		4861.1
Tekstil, Giyim ve Deri	7.70	18.50	53.80%	1	135		829.9
Elektrikli ve elektronik cihazların	6.80	73.50	8.10%	6	221.5		4188.5
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	5.20	122.50	36.80%	4	700.3		3758.1
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	3.70	51.90	-53.00%	3	0		0
Kauçuk ve plastik ürünler	-2.20	45.90	-9.40%	2	67.7		1289.7
Motorlu araçlar ve diğer ulaşım araçları	-2.50	40.20	-14.30%	5	225.2		4290.3
diğer imalat	-2.50	3.70	-43.30%	5	36.1		722.9
Tarım ve avcılık	-5.40	12.80	-33.90%	2	917.9	0.20%	1030.5
Ağaç ve ağaç ürünleri	-8.40	142.80	-5.60%	2	30.8		1079.4
Sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	-170.70	2,287.40	-7.60%	4	0		0
Elektrik, gaz ve su	-569.90	629.30	11.20%	9	0		0
ikincil belirtilmemiş	0.00	0.00	0.00%	0	0		0
Basım ve kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.00	0.00	0.00%	2	59.3	0.10%	441.7
Geri Dönüşüm	0.00	0.00	0.00%	0	366.9	0.30%	10.5
hassas aletler	0.00	0.00	0.00%	5	45.3		2014.8
diğer hizmetler	0.00	0.00	0.00%	20	0		0
Kamu yönetimi ve savunma	0.00	0.00	0.00%	2	0		0
eğitim	0.00	0.00	0.00%	0	0		0
Karşık mal (ticaret verileri)	0.00	0.00	0.00%	0	30.6	0.10%	184

Tablo 6.

Kazakistan'ın İhracatı (1000 USD - 2010)

	Azerbaican	Çin	Almanya	Kırgızistan	Rusya	Türkiye	İngiltere	ABD	AB	TOPLAM	%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar		5808430	4434029	143086	656294	1488127	100998	1275122	18888803	28259862	71.69
Metal cevherleri, cüruf ve kül		1502081	1130	2597	732142	778	1457	231441	4531	2473570	6.27
Bakır ve mamülleri	452	1617199	34718	944	92660	516631		2093	143962	2373941	6.02
İnorganik kimyasallar: radyoaktif elementlerin ve nadir toprak metallerinin ve organik veya inorganik bileşikler, izotoplar	16	1012599	65677	1486	359585	610	2369	67582	424434	1866312	4.73
Demir ve çelik	8396	821861	31163	14538	341913	40676	122	224006	317429	1768819	4.49
Tahıl	256535	8761	1158	65972	14060	114989	9230		78140	538457	1.37
Çinko ve mamülleri	572	114164	22003		8993	138320	3938	2392	225384	489825	1.24
Tuz, kökürt, topraklar ve taşlar, sıva malzemeleri, kireç ve çimento	15055	139792	20	9370	37916	5568		13425	11872	232998	0.59
Alüminyum ve alüminyumdan eşya		4620	5080	1657	45865	113070			32464	197676	0.50
Tabii veya köktürüncüler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, bunların değeri metaller, kıymetli metallerle kaplama metaller ve eşya; taklit mücevherler, para		568	147048	1		514	7487		191756	192839	0.49
TOPLAM	293552	11108594	4825985	364593	2558959	2470967	134863	1920301	20703654	39420620	100.00
Ülkeleri (%)	0.74	28.18	12.24	0.92	6.49	6.27	0.34	4.87	52.52		

Tablo 7.

Kazakistan'ın İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya Federasyonu	İngiltere	USA	AB	Azerbaycan	Kırgızistan	Türkiye	TOPLAM	%
Nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları	968540	511296	378155	85587	334435	1810222	5364	2453	101425	3600594	15.74
Giyim ve giyim aksesuarları, örgü veya tığ işi sözeleşmesi	2207127	13970	1431	2174	301	48676		213	58467	2316215	10.12
Elektrikli makine ve ekipmanlar ve bunların parçaları; ses recordsand tekrar vermeye, televizyon görüntü ve ses iletilicileri ve bu makalelerin parçaları andaccessories	612110	225423	21632	38780	57553	963298	897	4747	106074	1961071	8.57
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar	63866	22280	1587248	264	3397	75465	3835	49286	10237	1793334	7.84
Demir-çelik eşya	332072	58091	437672	22600	7706	239932	6575	1741	40019	1065717	4.66
Ayakbağı, tozluk ve benzeri, bu tür eşya parçaları	1004223	6216	5104	587	1118	47084		77	7065	1064671	4.65
Demiryolu veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	402993	167760	122906	10885	108826	392705	557	6046	16809	1050842	4.59
Giyim ve giyim aksesuarları, örme veya tığ işi olmayan Eczacılık ürünleri	637102	20446	5439	2745	1716	101116	5	94	26287	771759	3.37
Plastik ve mamülleri	22940	137032	46570	14746	24343	613175	55	460	12095	719638	3.15
TOPLAM	306437	58817	143574	4098	3287	146200	2396	6314	82195	690403	3.02
Ülkeler için (%)	9319352	1734777	5057454	300299	717141	6749838	44589	171514	819125	22879013	100.00
	40.73	7.58	22.11	1.31	3.13	29.50	0.19	0.75	3.58		

Kazakistan'ın ithalatı Azerbaycan gibi Makineler, mekanik cihazlar ve aletler v.b. yoğundur %15,74 . Bunu %10,12 ile giyim, giyim aksesuarı, örgü, %8,57 ile elektrikli ve elektronik makine ve ekipman, televizyon ve ses sistemleri , %7,84 ile mineral yakıtlar v.b., %4,66 Demir-Çelik, %4,65 Ayakkabı v.b., %4,59 demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar kalemlerinden oluşmaktadır.

İthalatının %40,73 'ü Çin, %29,5 i Avrupa Birliği Ülkeleri, %22,11 Rusya federasyonundan yapılmaktadır. Diğer Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye'den ithalatı yok denecek kadar azdır. (Türkiye %3,58) (Tablo-7)

Kazakistan'ın ihracat ve ithalatı bir arada değerlendirilecek olunursa mineral yakıtları değişik ülkelere sattığı fakat özellikle Rusya Federasyonundan çok miktarda mineral yakıt aldığı görülebilir. Bu özellikle ülkede petro-kimya sektörünün yeterince gelişmemesinden kaynaklanmaktadır. Kazakistan Rusya Federasyonuna sattığı ham mineral yakıtları çok daha pahalıya işlenmiş vaziyette satın almaktadır. Bu son 25 yılda Rusya Federasyonuna bağlılık bazında bir çok şeyin değişmediğini göstermektedir.

Kırgızistan

Kırgızistan'da yabancı sermayeli 10 şirket mevcuttur. Bunlar genellikle ticari faaliyetler faaliyet kolundaki şirketlerdir. Bu yabancı yatırımcılar genellikle sabit sermaye yatırımı yerine akım sermaye hareketleridir. Bunun başlıca sebebi ülkedeki belirsizlik ve siyasi risklerdir. (Tablo-8)

Kırgızistan'ın ihracat kalemleri oldukça zayıftır. Bunların %24,83 ü inorganik, radyoaktif elementler, %13,91 i Giyim eşyaları, %10,88 meyve ve sebzeler, %9,13 sebzeler, %6,13 mineral yakıtlardan oluşmaktadır. (Tablo-9)

Kırgızistan ihracatının %39,33'ü Rusya Federasyonuna, %27,6 sı Avrupa Birliğine, %17,53 ü Kazakistan, %7,37 si Çin e yapılmaktadır. Ekonomi önemli ölçüde Kazakistan'a ve Rusya Federasyonuna sebze, süt ve süt ürünleri ve diğer gıdalar ve giyim eşyaları satmaya yöneliktir. Avrupa Birliği inorganik kimyasallar ve radyoaktif elementlerin en önemli alıcısıdır. Türkiye'ye ihracatı %3,16 düzeyindedir bunu yarısında çoğu yiyecek, kurutulmuş sebze ve kökler üzerinedir. (Tablo-9)

Tablo 8.

Yabancı Sermaye ve Dış Ticaret Açısından Kırgızistan (Milyon USD)

Endüstri	Doğrudan Yabancı Sermaye			Dış Ticaret (2011)	
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	Dünya Ticaretindeki Oran
Toplam (Mal ve Hizmetler)	693.5	1274.3	0.062	10	
İkincil belirtilmemiş	432.50	0.00	0.00%	0	0 0.00%
İş faaliyetleri	138.20	0.00	0.00%	1	0 0.00%
finanse etmek	47.60	0.00	0.00%	1	1.8 0.00%
Toplan ve perakende ticaret	36.10	0.00	0.00%	3	0 0.00%
Madencilik ve taşımacılığı	27.30	0.00	0.00%	0	26 0.00%
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	20.70	0.00	0.00%	1	0 0.00%
Otel ve restoranlar	0.20	0.00	0.00%	1	0 0.00%
eğitim	-0.10	0.00	0.00%	0	0 0.00%
inşaat	-9.10	0.00	0.00%	0	34.9 0.00%
Kamu yönetimi ve savunma	0.00	0.00	0.00%	0	0 0.00%
Karışık mal (ticaret verileri)	0.00	0.00	0.00%	0	80.5 0.10%
Tarım ve avcılık	0.00	0.00	0.00%	0	189.6 0.00%
Ormancılık ve Balıkçılık	0.00	0.00	0.00%	0	0.1 0.00%
Elektrik, gaz ve su	0.00	0.00	0.00%	0	0 0.00%
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	0.00	0.00	0.00%	0	0 0.00%
Sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	0.00	0.00	0.00%	0	0 0.00%
diğer hizmetler	0.00	0.00	0.00%	1	0 0.00%
petrol	0.00	0.00	0.00%	0	0.8 0.00%
birincil belirtilmemiş	0.00	0.00	0.00%	0	0 0.00%
Gıda, içecek ve tütün	0.00	0.00	0.00%	2	71.2 0.00%
Makine ve teçhizat	0.00	0.00	0.00%	0	26.5 0.00%
Elektrikli ve elektronik cihazların	0.00	0.00	0.00%	0	32 0.00%
hassas aletler	0.00	0.00	0.00%	0	6.6 0.00%
Motorlu araçlar ve diğer ulaşım araçları	0.00	0.00	0.00%	0	67 0.00%
diğer imalat	0.00	0.00	0.00%	0	6.3 0.00%
Geri Dönüşüm	0.00	0.00	0.00%	0	21.7 0.00%
Tekstil, Giyim ve Deri	0.00	0.00	0.00%	0	168.2 0.00%
Ağaç ve ağaç ürünleri	0.00	0.00	0.00%	0	9.5 0.00%
Basım ve kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.00	0.00	0.00%	0	0.3 0.00%
Kok kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıt	0.00	0.00	0.00%	0	101 0.00%
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	17.8 0.00%
kaçuk ve plastik ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	21.4 0.00%
Metallik olmayan mineral ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	18.5 0.00%
Metal ve metal ürünleri	0.00	0.00	0.00%	0	1053.9 0.10%
					287.3

Tablo 9.

Kırgızistan'ın İhracatı (1000 USD - 2010)

	Azerbaican	Çin	Almanya	Kırgızistan	Rusya	Türkiye	Türkmenistan	İngiltere	ABD	Özbekistan	AB	TOPLAM	%
Inorganik kimyasallar: radyoaktif elementlerin ve nadir toprak metallerinin ve organik veya inorganik bileşikler, izotoplar		526		98	1936	6			11	0	240498	243075	24.85
Giyim ve giyim aksesuarları, örne veya tığ işi olmayan		0	23	94	135004	150	11		2	218	621	136100	13.91
Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; narenciye veya kavun kabuğu		853	277	8640	95753	787				81	297	106411	10.88
Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	157		992	16477	49984	17059	438	10		0	5247	89362	9.13
Mineral yağlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar		5353		49286					1205	4144		59988	6.13
Giyim ve giyim aksesuarları, örgü veya tığ işi sözlmesi			76	213	41324	11	4		8	263	990	42813	4.38
Süt ürünleri, kuş yumurtaları, tabii bal, yenilebilir hayvansal menşeli ürünler, tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan				30792	1253				197			32242	3.30
Bakır ve mamülleri		28989	1137			848				20	1323	31180	3.19
Pamuk		254	107		21006	7703				65	1701	30729	3.14
Elektrikli makine ve ekipmanları ve bunların parçaları; ses recorders and tekrar vermeye, televizyon görüntü ve ses iletileri ve bu makalelerin parçaları and accessories	602	116	1	4747	8606	4	2650	4	20	5842	629	23216	2.37
Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve deri		21132		101	28	628				32		21921	2.24
Tütün ve tütün yerine			1624	5243	13234		521			156	2064	21218	2.17
Demir ve çelik		7278	888	3328	14	63				5507	1017	17207	1.76
TOPLAM	1007	72072	6784	171514	384758	30901	4736	771	3097	40173	269991	978249	100.00
Ülkeler içi (%)	0.10	7.37	0.69	17.53	39.33	3.16	0.48	0.01	0.32	4.11	27.60		

Tablo 10.

Kırgızistan'ın İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya	İngiltere	USA	AB	Azerbaycan	Kazakistan	Türkiye	Türkmenistan	Özbekistan	TOPLAM	%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bütümlü maddeler, mineral muntlar	661	1600	646035	16	240	10537		143086	190		52002	852751	30.60
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların parçaları	101114	10822	19537	3903	38274	54786		803	10891		106	225491	8.09
Demiryolu veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	37404	41077	9656	3246	69867	51907					53	168887	6.06
Elektrikli makine ve ekipmanlar ve bunların parçaları; ses recordları ve tekrar vermeye, televizyon görüntü ve ses iletileri ve bu makalelerin parçaları and accessories	70194	2269	24600	862	3456	16021		1185	6387		584	122427	4.39
Eczacılık ürünleri	3751	6906	19819	447	7089	42752		2798	3679		719	80607	2.89
Tahıl	5769		1171		85	1		65972	101		1	73100	2.62
Etker ve yenilen tahalat	23370	91			48890	186		294	42			72782	2.61
Demir ve çelik	24476	98	30276	21	71	733		14638	195		0	70289	2.52
Giyim ve giyim aksesuarları, örme veya iğ iş olmayan	52503	52	1364	75	758	764		152	3600		0	59121	2.12
Ahşap Alışıp ve eşya, odun komürü	5175	408	45053		4	6891			182		73	57378	2.06
TOPLAM	666301	88589	1083504	16647	191261	297773	4202	364593	84289	1126	93830	2768879	100
Ülneer içi (%)	23.91	3.18	38.88	0.60	6.86	10.88	0.15	13.08	3.02	0.04	3.37	100	

Kırgızistan'ın ithalatı incelenecek olunursa %30,59 ile mineral yakıtlar en başta gelen sektördür. Kırgızistan mineral yakıtlar açısından Özbekistan ile beraber Türk Cumhuriyetlerinin en zayıflarındandır. Bu sebeple Kazakistan'a ve Rusya Federasyonuna mineral yakıtlarda açıkça bağımlıdır. Kazakistan bahsinde daha öncede belirttiğimiz gibi rafine edilmiş mineral yakıtlar konusundaki zafiyet aynen Kırgızistan için de geçerlidir.

Bunu %8,09 ile makineler ve mekanik cihazlar ve bunların parçaları, %6,06 ile demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar alır ki bu kalemde de en önemli satıcı yine Rusya Federasyonudur. Bunu %4,39 ile elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri takip eder (Tablo-10)

Kırgızistan ithalatının yaklaşık %39 u Rusya Federasyonundan , %13 ü Kazakistan'dan , %24 Çin'den, %11 ini ise Avrupa Birliği ülkelerinden yapar. Bu grupta daha önce de bahsettiğimiz gibi demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar ve mineral yakıtlar konusunda Rusya Federasyonuna bağımlılığı vardır. Rusya Federasyonuna Alkollü ve Gazlı içeceklerle varıncaya kadar bağımlılık halen sürmektedir. Ahşap ve plastik de dahi Rusya Federasyonun tekeli açıkça hissedilmektedir. Türkiye'den ithalatı %3 civarındadır. Diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden Özbekistan'a %3 civarında ithalat yapmaktadır. Bu da özellikle Tütün-tütün mamulleri ve mineral yakıtlardır. (Tablo-10)

Türkiye

Türk Cumhuriyetlerinin en gelişmiş olan ülke Türkiye dir. Bunda özellikle 90 yıla varan bağımsızlık geçmişi ve piyasa mekanizmasını kabul etmiş olması ve batılılaşması önemli rol oynamaktadır. En azından son doksan yılını kıt hammadde kaynaklarını sömürmeden geçirmiştir. Serbest piyasa rejiminin bütün sektörleri Türkiye Cumhuriyetinde gelişmiştir. Hizmetler sektörü yaygındır. Dış ticaretinin büyük bölümünü Avrupa Birliği ile yapmaktadır. Yabancı sermaye yapısına bakılacak olunursa yaklaşık 2337 yabancı sermayeli firma mevcuttur. Yabancı sermaye stoku 180 milyar USD düzeyindedir. Bu yabancı sermaye akımdan çok stok düzeydedir. Yani ülkede yerleşiktir. Bir çok sektörde de stok sermaye miktarları büyümektedir.

Yabancı sermayenin yoğun olduğu sektörler Elektrik, Gaz, Su ve Finans sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Bunu toptan ve perakende ticaret ve Ulaştırma, haberleşme takip etmektedir. (Tabo-11) Yabancı sermaye mevcudiyeti açısından Çin'den sonra bölgenin en önemli çekim alanıdır.

(Tablo-1)

İhracatını inceleyecek olursak tramvay vagonları haricinde araçlar ve bunların parçaları %17, Giyim ve Giyim Aksesuarları %11,2, elektrikli ve elektronik makine ve ekipman, televizyon ve ses sistemleri %7,45 Meyveler, Narenciyeler %6,9, demir-çelik %3,77 dir.

İhracatın yaklaşık %79'u Avrupa Birliği Ülkelerindedir. Bunu %6,4 ile Rusya Federasyonu, %4,31 ile Çin izlemektedir. ABD ye yaklaşık %6 ihracat yapmaktadır. Uzak bölgede olan ABD için bu rakam çok önemli bir ihracat kalemidir. (Tablo-12)

Türkiye'nin ithalatı incelendiğinde %14,5 lik kısmın Makineler, mekanik cihazlar ve aletler v.b. olduğu görülebilir. Bunların büyük kısmı Avrupa Birliği , ABD ve Çin'den temin edilmektedir. Mineral Yakıtlar %12,7 ile Türkiye'nin ithalatının ikinci büyük kalemidir. Bunun büyük kısmı Rusya Federasyonu, Avrupa Birliği, ABD, Azerbaycan ve Kazakistan'dan temin edilmektedir. Bu mihmanda Azerbaycan ve Kazakistan'dan ham mineral yakıtlar alınmakta, Rusya Federasyonundan da daha önce bahsettiğimiz nevideki Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan kökenli işlenmiş mineral yakıtlarla doğal gaz temin edilmektedir. Yani Rusya Federasyonundan ithal edilen mineral yakıtların büyük bölümü yine Türk Cumhuriyetlerinin işlenmiş kaynaklarıdır.

Türkiye'nin ithalatının yaklaşık %10u Demir-çelik %9,52 si elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve bunların parçaları, %9,21 demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar, %4,47 plastik mamuller, %3,45 eczacılık ürünleri, %2,57 bakır ve bakır mamulleri ve % 2,41 uçak ve uzay aracı parçaları gelmektedir. Türkiye'nin ithalatının %59,34 ü Avrupa Birliğinden, %14,6 sı Çin'den, %12,59 u Rusya Federasyonundan, %9,9 ABD dendir. (Tablo-13)

Tablo 11.**Yabancı Sermaye ve Dış Ticaret Açısından Türkiye (Milyon USD)**

Endüstri	Doğrudan Yabancı Sermaye				Dış Ticaret (2011)		
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	İhracat	Dünya Ticaretin deki Oran	İthalat
Toplam (Mal ve Hizmetler)	6512	180224	0.546	2337			
Elektrik, gaz ve su	2,063.00	12,210.00	89.60%	23	0		0
finans etmek	1,630.00	45,621.00	54.30%	125	529.8	0.20%	1218.8
Toptan ve perakende ticaret	400.00	21,025.00	69.90%	804	0		0
İş faaliyetleri	372.00	6,603.00	50.10%	324	0		0
İnşaat	332.00	1,223.00	68.10%	74	1249.9	1.20%	409
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	210.00	30,388.00	18.90%	216	0		0
Madencilik ve taşocaklığı	196.00	3,154.00	68.90%	24	2529.8	0.50%	2989.7
Elektrikli ve elektronik cihazların	167.00	3,018.00	120.50%	177	8117.3	0.30%	18843.5
Metal ve metal ürünleri	160.00	4,914.00	38.20%	169	22885.3		29728.1
Gıda, içecek ve tütün	150.00	11,960.00	89.40%	82	8338.4	0.90%	5249.1
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	114.00	1,678.00	-25.60%	24	0	0.00%	0
Sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	114.00	4,264.00	49.30%	30	0	0.00%	0
Oteller ve restoranlar	113.00	671.00	50.10%	58	0		0
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	102.00	7,082.00	102.60%	129	5574.6		33128.3
Tekstil, Giyim ve Deri	82.00	526.00	86.60%	106	25272.5		11203
Tarım ve avcılık	78.00	435.00	121.10%	11	6048.5		8713.1
Makine ve teçhizat	64.00	4,720.00	160.80%	232	11219.6		21394.1
Metallik olmayan mineral ürünler	54.00	3,901.00	72.80%	85	4040.8		1825.2
Motorlu araçlar ve diğer ulaşım araçları	39.00	9,262.00	106.60%	180	19045.4		26660.2
Basım ve kayıtlı medyanın çoğaltılması	17.00	733.00	32.40%	24	119.7		247.7
eğitim	17.00	17.00	-19.10%	1	0		0
Kauçuk ve plastik ürünler	12.00	1,926.00	89.60%	70	6268.3	1.50%	4529.1
diğer imalat	12.00	48.00	63.30%	80	3821.5		2729.6
Kok kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıt	9.00	4,742.00	162.30%	51	6122.6		18316.5
Ormancılık ve Balıkçılık	4.00	15.00	93.60%	5	205.6		275.5
Ağaç ve ağaç ürünleri	1.00	89.00	444.70%	47	2205.1		4923.2
Geri Dönüşüm	0.00	0.00	0.00%	15	331.1	0.30%	9861.4
petrol	0.00	0.00	0.00%	32	0	0.00%	0
hassas aletler	0.00	0.00	0.00%	50	499.8		4658.6
Karışık mal (ticaret verileri)	0.00	0.00	0.00%	0	154.2		139.7
Kamu yönetimi ve savunma	0.00	0.00	0.00%	21	0		0
ikincil belirtilmemiş	0.00	-1.00	0.00%	0	0		0
diğer hizmetler	0.00	0.00	0.00%	107	0	0.00%	0
	0	0.00	0.00%	0	0	0.00%	0

Tablo 12.

Türkiye'nin İhracatı (1000 USD - 2010)

	Azerbaycan	Çin	Almanya	Kazakistan	Kırgızistan	Rusya	Türkmenistan	İngiltere	ABD	Özbekistan	AB	TOPLAM	%
Demiryolu veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parçaları ve aksesuarları	38541	21945	1163972	16809	2189	530427	16102	1028801	468964	11893	10835262	11942133	16,28
Giyim ve giyim aksesuarları, ögü veya işi sözleşmesi	588	50386	2607831	58457	7228	221744	2613	1447420	123667	2445	7741520	8206658	11,19
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları	155757	108350	1575987	101425	10891	283038	114873	742213	470308	63380	5499759	6807761	9,28
Elektrikli makine ve ekipmanları ve bunların parçaları; ses recorderları ve ses verimleyiciler, televizyon görüntü ve ses iletilenleri ve bu makalelerin parçaları ve aksesuarları	71075	60037	865868	106074	6387	230301	186435	1145437	62513	18945	4724989	5466756	7,45
Giyim ve giyim aksesuarları, örme veya işi olmayan	1117	54368	1321795	26287	3600	202303	5600	611723	183768	948	4590647	5068638	6,91
Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; narenciye veya kavun kabuğu	4797	5280	539665	1674	746	832621	2276	220986	92434	1608	1821920	2763356	3,77
Demir-çelik eşya	70456	17859	352268	40019	2413	102368	207650	365031	192895	8731	1863085	2505476	3,42
Pastik ve mamulleri	53695	26488	238826	82195	7641	192922	79434	113366	47928	26536	1273170	1790009	2,44
Diğer hazırlanmış ürünleri, serileri; kullanılmış giyim eşyası ve tekstil ürünleri; paçavra	2908	14986	512218	13818	355	39732	4047	92807	203034	1126	1378935	1658641	2,26
Demir ve çelik	19704	17767	60954	1068	195	21838	75071	102809	276433	2551	1215540	1630167	2,22
Meta cevherleri, cüruf ve kül	95	1254224	38492			20019	7	50	10579		335834	1620768	2,21
Tuz, külür, topraklar ve taşlar, sıva materyalleri, kireç ve çimento	16725	749617	16310	1616	110	68690	8134	20749	18721	835	566782	1451230	1,98
Kauçuk ve kauçuktan eşya	13508	25614	373209	6938	356	57526	7387	83273	66263	4982	1206148	1388722	1,89
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	16613	906	299935	16797	974	19485	38271	120481	29327	2765	1148078	1273216	1,74
TOPLAM	770441	3163207	13000874	819125	84289	4870861	1137651	7347416	4343993	282545	57880819	73322931	100
Ülkeierçici (%)	1,05	4,31	17,72	1,12	0,11	6,64	1,55	10,02	5,92	0,39	78,91	100	

Tablo 13.

Türkiye'nin İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya Federasyonu	İngiltere	USA	AB	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Türkmenistan	Özbekistan	%
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları	3691595	3644919	32078	1156963	1431070	12417839	1616	489	65	311	1450	14,49
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler; mineral mumlar	34813	76717	9747849	48450	823259	2904428	134260	1488127		55274	109878	12,70
Demir ve çelik	398362	874116	2130823	709998	1677022	7841079	28	40676	63	1		9,96
Elektrikli makine ve ekipmanları ve bunların parçaları; ses recorders and tekrar vermeye, televizyon görüntü ve ses iletilicileri ve bu makalelerin parçaları and accessories	4275409	1563452	7883	208147	407973	6859291	34	82	4	911	6	9,52
Demiryolu veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	442057	4104406	2227	667668	163089	10570147	249			81		9,21
Plastik ve mamülleri	433490	1087314	101494	208942	398852	4447059	27357	1139	37	11279	1238	4,47
Eczacılık ürünleri	103516	881336	5820	441337	534398	3536472	94	12	3			3,45
Bakır ve mamülleri	38133	73470	624872	3260	9035	863927	29063	516631	848		517040	2,57
Uçak, uzay, ve bunların parçaları	62	11743	6	30042	2148204	779693						2,41
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların parça ve aksesuarları	389480	574234	886	138105	622002	1656276	247	12		4	2	2,20
Organik kimyasallar	405278	450545	119032	63331	295130	1711749	11390					2,10
TOPLAM	17178537	17498088	15272311	4516012	12006294	71990682	252519	2470967	30901	386341	861369	
Ülkeler (%)	14,16	14,42	12,59	3,72	9,90	59,34	0,21	2,04	0,03	0,32	0,71	

Türkmenistan

Türkmenistan'da 15 yabancı sermayeli işletme bulunmaktadır. bunlardan 9 u ticari faaliyet 4 ü ulaştırma ve haberleşme üzerine faaliyet göstermektedir. Toplam 16 milyar dolarlık bir yabancı sermaye stoku söz konusudur. (Tablo-14)

Türkmenistan'ın ihracatına bakılacak olunursa %70,8 'i mineral yakıtlar, %17,17si pamuk, %4,28 i plastik mamullerden oluşmaktadır. Yaklaşık %3 ü tekstile dayalıdır. Türkmen pamuğu ve doğal gazı Türkmenistan'ın belli başlı ihraç ürünleridir. Bu ürünlerin %49,46 sı Çin'e, %6,94 ü Rusya Federasyonuna, %18,29 u Türkiye'ye %22,21 i Avrupa Birliğine satılmaktadır. (Tablo-15)

Türkmenistan'ın ithalatına bakacak olursak %19,2 si makineler, mekanik cihazlar ve aletlerdir. Bunu %15,38 ile demir-çelik eşyalar takip eder. Elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve bunların parçaları %11,48 lik paya sahiptir. %7,55 gemiler, % 6,38 i demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlara aittir. Bunu %4,85 ile demir-çelik takip eder. (Tablo-16)

Türkmenistan'ın ithalatının %32,75 i Türkiye'yedir. Bunu %26,23 ile Avrupa Birliği, %18,94 le Rusya Federasyonu, %15,1 ile Çin takip eder. Türkiye'den yapılan ithalatta makineler, mekanik cihazlar ve aletler, demir-çelik eşya, Elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve bunların parçaları başı çeker. (Tablo-16)

Tablo 14.

Yabancı Sermaye ve Dış Ticaret Açısından Türkmenistan (1000 USD - 2010)

Endüstri	Doğrudan Yabancı Sermaye				Dış Ticaret (2011)		
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	İhracat	Dünya Ticaretindeki Oran	İthalat
Toplam (Mal ve Hizmetler)	3186	16627	0.467	15			
Tarım ve avcılık	0.00	0.00	0.00%	0	153.8		39.1
Ormancılık ve Balıkçılık	0.00	0.00	0.00%	0	3.8	0.00%	2.4
Madencilik ve taşocaklığı	0.00	0.00	0.00%	0	0		24.7
petrol	0.00	0.00	0.00%	0	5464.5		0
Gıda, içecek ve tütün	0.00	0.00	0.00%	0	19.3	0.00%	357.1
Makine ve teçhizat	0.00	0.00	0.00%	0	2.2		1220.1
Elektrikli ve elektronik cihazların	0.00	0.00	0.00%	1	2.1	0.00%	722.8
hassas aletler	0.00	0.00	0.00%	0	2.7	0.00%	192.3
Motorlu araçlar ve diğer ulaşım araçları	0.00	0.00	0.00%	0	1.7		680.6
diğer imalat	0.00	0.00	0.00%	0	1.7	0.00%	165.6
Geri Dönüşüm	0.00	0.00	0.00%	0	2.1	0.00%	0
Tekstil, Giyim ve Deri	0.00	0.00	0.00%	0	324	0.00%	104.8
Ağaç ve ağaç ürünleri	0.00	0.00	0.00%	0	4.6		131.6
Basım ve kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.00	0.00	0.00%	0	0		23.1
Kök kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıt	0.00	0.00	0.00%	0	888.6		45
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	95.8		329.5
Kauçuk ve plastik ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	0.1		185.7
Metalik olmayan mineral ürünler	0.00	0.00	0.00%	0	0.3		145.7
Metal ve metal ürünleri	0.00	0.00	0.00%	0	1.4		1311.9
diğer hizmetler	0.00	0.00	0.00%	2	0		0
inşaat	0.00	0.00	0.00%	2	0		0
Toplan ve perakende ticaret	0.00	0.00	0.00%	9	0	0.00%	0
Oteller ve restoranlar	0.00	0.00	0.00%	1	0		0
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	0.00	0.00	0.00%	4	0		0
finansman	0.00	0.00	0.00%	1	0		0
İş faaliyetleri	0.00	0.00	0.00%	1	0		0
Karşık mal (ticaret verileri)	0.00	0.00	0.00%	0	0.9	0.00%	0.1

Tablo 15.

Türkmenistan'ın İhracatı (1000 USD - 2010)

	Azerbaycan	Çin	Almanya	Kırgızistan	Rusya	Türkiye	İngiltere	ABD	AB	%
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların		993246	65757		5471	55274	95784	22120	419225	70.80
pamuk	14	14185	2016		34034	297150	707	2951	19329	17.17
Plastik ve mamülleri	13539	250	19	697	64570	11279			20	4.28
Diğer hazır tekstil ürünleri, setleri; kullanılmış giyim	2	32	2557		10533	3126		12581	4765	1.47
Tarifinin başka yerde belirtilmeyen veya yer almayan		24062							40	1.14
Giyim ve giyim aksesuarları, örme veya tığ işi olmayan		57			2039	2206		3681	15194	1.10
Nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik				9	10035	311	1339	118	3659	0.67
TOPLAM	13919	1044518	70990	1126	146567	386341	102707	50477	469009	
Ülkeler içi (%)	0.66	49.46	3.36	0.05	6.94	18.29	4.86	2.39	22.21	

Tablo 16.

Türkmenistan'ın İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya Federasyonu	İngiltere	USA	AB	Azerbaycan	Kırgızistan	Türkiye	%
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları	104852	135447	66982	25965	19663	355594	5031		114873	19.20
Demir-çelik eşya	144220	11200	73863	4416	852	107422	359	54	207650	15.38
Elektrikli makine ve ekipmanları ve bunların parçaları; ses recorders and tekrar vermeye, televizyon görüntü ve ses iletilicileri ve bu makalelerin parçaları and accessories	76508	34411	33792	16781	3723	95714	22	2650	186435	11.48
Gemiler ve suda yüzen	38	197	73468	870	684	11918	175030		1147	7.55
Demirli veya tramvay vagonlarının dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	63262	47845	56271	218	3400	82669	87		16102	6.38
Demir ve çelik	3953	772	84575	312	36	4941			75071	4.85
Mobilite, yatak, yatak, şilte destekleri, yastıklar ve benzeri doldurulmuş eşya; lambalar ve aydınlatma cihazları, tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan, ışıklı işaretler, isim tabelaları ışıklı ve benzerleri; prefabrik yapılar	13151	9414	36592	655	33	23400	66		82977	4.50
Plastik ve mamülleri	10778	1458	4801	80	61	7753	633	619	79434	3.00
Ahşap Ahşap ve eşya, odun kömürü	2724	1008	34939	47		6713	4		38870	2.40
TOPLAM	524664	309681	657881	72692	37314	911284	200676	4736	1137651	100.00
Ülkeler içi (%)	15.10	8.91	18.94	2.09	1.07	26.23	5.78	0.14	32.75	

Özbekistan

Özbekistan'daki yabancı sermayeli şirket sayısı 62 dir. Bunlardan 21 i ticaret 10 u ulaştırma ve haberleşme sektöründe faaliyet göstermektedir. 2009 yılındaki yabancı sermaye stoku 6,7 milyar dolar civarındadır. (Tablo-17)

Özbekistan'ın ihracatını inceleyecek olursak çok yoğun bir sektör olmadığı görülür. Önde gelen sektörler %7,41 eşyalar ve diğer adi metaller, %6,34 pamuk, %6,12 Yenilen meyveler, kabuklu meyveler, %5,23 makineler, mekanik cihazlar ve aletler, %4,55 gübreler, %3,78 bakır ve bakır eşyalardır. Rakamlara baktığımızda Özbekistan'ın ihracatı tarım yoğunudur. (Tablo-18)

Özbekistan'ın ihracatının çoğunluğu %50,59 ile Avrupa Birliği ülkelerindedir. Bunu %15,64 ile Kırgızistan, 14,21 i Rusya Federasyonuna, %5,8 i Azerbaycan'a %5,7 si Türkiye'yedir. Avrupa Birliği ve Rusya Federasyonu bağımlılığı çıkarılacak olunursa Türk Cumhuriyetlerine en fazla ihracat yapan cumhuriyet Özbekistan'dır. Bunun en önemli sebeplerinden biri bölgenin Orta Asya'nın tam ortasında olması diğeri ise tarım ağırlıklı olmasıdır. (Tablo-18)

Özbekistan'ın ithalatı incelenecek olursa %21,37 si makineler, mekanik cihazlar ve aletler oluşturur. Bunu %7,45 ile elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve bunların parçaları, %6,88 ahşap ve ahşap eşyalar, %6,78 i uçak ve uzay aracı parçaları, %6,47 demir-çelik , %5,13 eczacılık ürünleri, %4,65 demiryolu ve tramvay vagonları haricinde araçlar , %4,54 demir ve çelikten eşyalar oluşturur.

Bu ithalatın %34,22 si Rusya Federasyonundan %33,04 ü Avrupa Birliğinden, %24,27 si Çinden, %5,81 i Türkiye'dendir. (Tablo-19)

Tablo 17.

Yabancı Sermaye ve Dış Ticaret Açısından Özbekistan (Milyon USD)

	Doğrudan Yabancı Sermaye			Dış Ticaret (2011)			
	Akım 2009	Mevcut Stok 2009	Yıllık % Değişim	Firma Sayısı	İhracat	Dünya Ticaretindeki Oran	İthalat
Endüstri	1403	6760.5	0.327	62			
Toplam (Mal ve Hizmetler)	0.00	0.00	0.00%	0	1519.3		215.6
Tarım ve avcılık	0.00	0.00	0.00%	0	2.7	0.00%	27.6
Ormancılık ve Balıkçılık	0.00	0.00	0.00%	3	6.8		169.7
Madencilik ve taşocakçılığı	0.00	0.00	0.00%	1	756.4		390.2
petrol	0.00	0.00	0.00%	4	69.7	0.00%	910
Gıda, içecek ve tütün	0.00	0.00	0.00%	2	15.4		1543.5
Makine ve teçhizat	0.00	0.00	0.00%	5	116.8	0.00%	578.7
Elektrikli ve elektronik cihazların	0.00	0.00	0.00%	1	5.7	0.00%	195.6
hassas aletler	0.00	0.00	0.00%	3	720.8		1731.1
Motorlu araçlar ve diğer ulaşım araçları	0.00	0.00	0.00%	1	17.6	0.00%	143.9
diğer imalat	0.00	0.00	0.00%	2	43.4	0.00%	48.6
Gerİ Dönüşüm	0.00	0.00	0.00%	5	658.5	0.10%	233.2
Tekstil, Giyim ve Deri	0.00	0.00	0.00%	2	31.7		595.5
Ağaç ve ağaç ürünleri	0.00	0.00	0.00%	0	0.3		19.5
Basım ve kayıtlı medyanın çoğaltılması	0.00	0.00	0.00%	0	639.2		185.3
Kök kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıt	0.00	0.00	0.00%	4	335.5		1085.3
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	0.00	0.00	0.00%	4	16.4		300.2
Kauçuk ve plastik ürünler	0.00	0.00	0.00%	1	60.4		110.4
Metaik olmayan mineral ürünler	0.00	0.00	0.00%	2	999		1083.9
Metal ve metal ürünleri	0.00	0.00	0.00%	6	0		0
diğer hizmetler	0.00	0.00	0.00%	1	0		0
İnşaat	0.00	0.00	0.00%	21	0	0.00%	0
Toptan ve perakende ticaret	0.00	0.00	0.00%	10	0		0
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	0.00	0.00	0.00%	4	0		0
finans etmek	0.00	0.00	0.00%	4	0		0
İş faaliyetleri	0.00	0.00	0.00%	4	0		0
Karışık mal (ticaret verileri)	0.00	0.00	0.00%	0	1.5		11.7

Tablo 18.

Özbekistan'ın İhracatı (1000 USD - 2010)

	Azerbaycan	Çin	Almanya	Kırgızistan	Rusya Federasyonu	Türkiye	İngiltere	ABD	AB	%
Eşya, Diğer adlı metaller, sermetler			1.62		15.939	513			3710.62	7.41
pamuk	309	772.654	22.699	1.293	164.128	153.097	3.435	427	1802.033	6.34
Yeniilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; narıncıya veya kavun ve karpuzun kabukları	1.02	541	511	1	288.593	2.906	66	291	2377.599	6.12
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların parçaları	533	50	407	106	31.263	1.45	831	157	2113	5.23
Yağ tohum ve meyveler, multilift tane, tohum ve meyveler, sarıyüde veya topra kulları bükler; saman ve kaba yem	433	1.953	878		7.444	721		216	1227	4.55
Elektrikli makina ve ekipmanlar ve bunların parçaları; ses recorders and ületicileri, televizyon görüntü ve sesi ületicileri, ve böyle maddelerin parçaları and accessories	17	116	409	584	68.644	6	34	24	1618	4.25
Gübreler	902	3.507		22.418	6.928	2.212			1340.744	3.98
Bakır ve bakırdan eşya	1.128		139	1.603	958	517.04			687.252	3.78
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler, mineral mumlar		22.054	4.995	52.002		109.878		8.324	1834.567	3.54
Plastik ve mamülleri	194	10.571	14	1.396	49.329	1.258		16	1644	3.35
İnorganik kimyasallar: radyoaktif elementlerin ve nadir toprak metalleri kıymetli metallerin organik veya inorganik bileşikleri; izotoplar	2	458.16	2.819	939	9.042	2.944	37	56.772	315.842	3.12
Devamsız liflerden Nitrin-made				551	828	4.091			218	2.76
Eczacılık ürünleri	100	0		719	1.141				629	2.53
Tütün ve tütün mamülleri				2.003	8.754				1268.793	2.23
Giyim eşyası ve aksesuarları, örgü veya ağ işi eşya	12		1.424	143	106.85	1.213		1	1014.424	2.23
Çeşitli kimyasal ürünler	1			560	19				587	2.04
TOPLAM	3324.017	2618.461	5817.061	8954.96	8135.545	3186.042	1442.548	1896.313	29136.065	
Ülkelere (%)	5.81	4.57	10.16	15.64	14.21	5.57	2.52	3.31	50.89	0.00

Tablo 19.

Özbekistan'ın İthalatı (1000 USD - 2010)

	Çin	Almanya	Rusya Federasyonu	İngiltere	USA	AB	Azerbaycan	Kırgızistan	Türkiye	%
Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların parçaları	213942	154999	267169	11095	35910	454844	350	2854	65380	21.37
Elektrikli makina ve ekipmanlar ve bunların parçaları; ses recorders and lectürleri, televizyon görüntü ve ses iletilicileri, ve böyle maddelerin parçaları and accessories	161786	30198	99382	995	4511	71804	3	5842	18945	7.45
Akışap ve yazılar; odun kömürü	8126	828	308647			14070		59	2521	6.88
Hava taşıtları, uzay ve bunların parçaları	76	273560				329536				6.78
Demir ve çelik	66549	129	233511	44		6338		5507	2551	6.47
Eczacılık ürünleri	16613	42361	50168	797	589	172959	7	2	8832	5.13
Demiryolu veya tramvay vagonları dışında taşıtlar ve bunların parça ve aksesuarları	74199	54438	32005	299	14661	87115		6297	11893	4.65
Demir veya çelikten eşya	79320	6069	102370	4691	98	29678	3	250	8731	4.54
Plastik ve mamülleri	79771	9472	22775	695	922	20567	870	34	26536	3.12
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, dakik, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların parça ve aksesuarları	33244	41494	38245	4868	4412	58851		1	840	2.79
Mineral yağlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler, mineral mumlar	2223	1585	55927	47	2838	8776	18444	4144	4837	2.00
Hayvansal veya bitkisel kat ve sıvı yağlar ve bunların parçaları; hazır yemeklik kat yağlar; hayvansal ve bitkisel mumlar	992	24	88802	10		568		0	4763	1.96
Kağıt ve karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya mukavimden yapılmış	9749	8051	51710	896	3	28403	3	109	4488	1.94
Kauçuk ve kauçuktan eşya	40702	2320	42768	114	753	584	35	718	4962	1.86
TOPLAM	1179665	685255	1665267	84051	68599	2E+06	20302	40173	282545	
Ülkeler içi (%)	24.27	14.10	34.22	1.73	1.41	33.04	0.42	0.83	5.81	

Sonuç

Türk Cumhuriyetleri arasındaki ticarete bakıldığında özellikle Türkiye kaynaklı makineler, mekanik cihazlar ve aletler ile elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve bunların parçaları ; Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan kaynaklı mineral yakıtlar; Özbekistan ve Kırgızistan kaynaklı tarımsal ürünler ve Kırgızistan kaynaklı süt ve süt ürünlerine dayalı bir ülkeler arası dış ticareti görmek mümkündür. Bütün bunlara rağmen Türk Cumhuriyetleri arasındaki dış ticaret maalesef gelişmemiştir. Üstelik sınır komşulukları da buna bir sebep oluşturamamıştır. Türkiye'nin Türk cumhuriyetlerinin hiç birine sınır komşuluğu olmamasına rağmen bölgede Avrupa Birliğine de sattığı kaliteli mallar sayesinde bir pazarı oluşturmuştur. Bölgeden de enerji ihtiyacını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat bu hususta sınır komşuluğu olmaması maliyetleri arttırmakta ve aracı ülkeleri zengin etmektedir.

Tablo 20.

Türk Devletleri Arası Dış Ticaret (1000 USD - 2010)

ithalat \ ihracat	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Türkiye	Türkmenistan	Özbekistan	Toplam
Azerbaycan		44589	4202	252519	200676	20302	522288
Kazakistan	293552		364593	2470967			3129112
Kırgızistan	1007	171514		30901	4736	40173	248331
Türkiye	770441	819125	84289		1137651	282545	3094051
Türkmenistan	13919		1126	386341			401386
Özbekistan	12332		93830	861369			967531
Toplam	1091251	1035228	548040	4002097	1343063	343020	8362699

25 yıl öncesi gibi hammadde ve tabii kaynaklar Rusya Federasyonu tarafından toplanıp yine Rusya Federasyonu tarafından dağıtılmaktadır.

Avrupa Birliği ülkeleri yüksek miktarda yabancı sermaye girişleri yapmış bununla beraber bölgede gerek hammadde kaynakları elde etmiş gerekse pazar kazanmıştır.

Çin bölgede özellikle sınır komşuluğu sayesinde Kazakistan'dan ham mineral yakıtlar almakta bölgenin tümüne makineler, mekanik cihazlar ve aletler ile elektrikli ve elektronik cihazlar, televizyonlar, ses sistemleri ve

bunların parçalarını satmaktadır. Çin Kazakistan ve Kırgızistan üzerinde ciddi bir sınır avantajına sahiptir ve bunu ticarete çevirmiştir.

Rusya Federasyonu motorlu araçlarda bölgenin tedarikçisi durumundadır. Bu araçların büyük bölümü Rusya Federasyonu üzerinde satın alınmaktadır.

Bölge bütün bu ekonomik göstergelerin haricinde 25 yıl öncesine kadar Rusya Federasyonunun nüfus bölgesidir. Gerek hammadde kaynağı gerekse pazarıdır. Çin bölgede tarihi emeller taşımaktadır. Avrupa Birliği için ise bölge hem ham madde, maden ve enerji kaynağıdır hem de büyük bir pazar teşkil etmektedir. ABD tabi kaynaklarda, enerjide ve pazarda var olmak istemekte; Çin ve Rusya Federasyonuna karşı bölgeyi stratejik üst olarak kullanmak istemektedir.

Bölge ekonomik olarak kurtlar sofrasında paylaşılmaktadır. Bir Türk Devletleri ekonomik birliği kurulmadığı taktirde bölge bu dört kuvvet arasında sömürü düzeni içerisinde eriyip gidecektir.

Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resülzadenin “ Azerbaycan'ın makus talihi nefttir. Bu neft burada oldukça Azerbaycan müstakil kalamaz” sözündeki gibi Türk Cumhuriyetlerinin makus talihi enerji ve tabi kaynaklarca zenginliğidir.

Yirmi birinci yüz yıl bunun yanına bir de küresel pazar kavramını geliştirmiştir. Avrupa Birliği tarihi kader birliği olan Yunanistan, İspanya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi gibi ülkeleri küresel pazar olarak sömürmekten geri durmamıştır. Geline durum hepimizin malumudur.

Türk Ekonomik Birliği ve Sonuçta Türk Birliği bölgenin güç, pazar, hammadde ve enerji savaşlarında eriyip gitmesine mani olabilecek tek yoldur. Bölgeye hakim, ekonomik kabiliyete sahip Kazakistan ve/veya ekonomik seviyesiyle Türkiye Cumhuriyetinin Türk Birliğinin öncüsü olma sorumluluğu ve mecburiyeti vardır.

Türk Dünyasını güç, pazar, hammadde ve enerji savaşları sonrasında sömürge olmasını engelleyecek şiar ve Türk dünyasının vizyonu yirminci yüzyılın başlarında olduğu gibi “**Dilde Fikirde İşte Birliktir**”.

Kaynakça / References

Market Analysis and Research, International Trade Centre (ITC); <Çevrim içi>
<http://www.trademap.org/>; 19-04-2013